

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АВТОНОМІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ У ПІДГОТОВЦІ НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Приєднання України до Болонського процесу в 2005 році передбачало модернізацію системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації відповідно до вимог глобального ринку підготовки дослідників, запровадження нових механізмів забезпечення якості підготовки та реалізацію принципу мобільності здобувачів вищої освіти у межах європейського освітньо-наукового простору. А це у свою чергу вимагало надання більшої управлінської автономії університетам та оптимізації системи фінансування при підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації.

Проте, за майже 8 років реалізації положень Болонської декларації Україна так і не спромоглася на розширення управлінської автономії університетів та оптимізації системи фінансування при підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Так, університети все ще не можуть самостійно створювати ради для захисту дисертацій, приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів, видавати відповідні дипломи, присвоювати вчені звання та видавати відповідні атестати тощо. Фінансування ж процесу підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації здійснюється двома способами: за рахунок коштів державного бюджету (за державним замовленням для роботи у державному секторі народного господарства); за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб (на умовах контракту для роботи у державному і недержавному секторах народного господарства).

На виправлення ситуації спрямовано прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556–VII. Цим Законом розширюються автономія університетів при підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації, а саме їм надано права: відкривати докторантуру; розробляти й реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності; приймати остаточне рішення щодо визнання (чи встановлення еквівалентності), здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів доктора філософії, доктора наук і вчених звань доцента, професора; запроваджувати рейтингове оцінювання освітніх, науково-дослідницьких та інноваційних досягнень учасників освітнього процесу; присуджувати ступені вищої освіти здобувачам вищої освіти, які успішно пройшли процедуру атестації після завершення навчання на відповідному рівні вищої освіти; приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами. Проте, автономні права університетів будуть неоднаковими, адже дослідні університети на відміну від інших додатково ще матимуть право приймати остаточне рішення щодо присвоєння вчених звань та самостійно утворювати разові спеціалізовані вчені ради для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Як бачимо, нормативно автономні права університетів щодо підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації дещо розширено (відповідно до статусу), а от чи дасть це очікуваний позитивний ефект покаже час.

Новим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук передбачено фінансування їх підготовки як і раніше двома способами: за рахунок коштів державного бюджету (за державним замовленням); за рахунок коштів юридичних чи фізичних осіб (на умовах контракту, із доповненням, що це можуть бути кошти грантів, які отримав вищий навчальний заклад (наукова установа) на проведення наукових досліджень, за якими передбачається підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії або доктора наук). Такий спосіб фінансування як «держзамовлення» в Україні, на нашу думку, часто призводить до нераціонального використання коштів. Замість нього, більш прийнятним є способи, які застосовуються, наприклад, у країнах Бенілюксу: «зайняття посади асистента кафедри», «докторська стипендія», якими університети самі вирішують скільки докторів філософії за кошти університету й для університету буде підготовлено. Замовлення ж держави на підготовку дослідника можна здійснювати запровадивши «грант підготовки дослідника», коли гроші будуть вділятися не під місце, а для конкретної особи, яка виграє право проводити дослідження із важливої і необхідної для держави дослідницької теми.